

Zvonurile
unei
alte lumj

Philip Yancey

Zvonurile
unei
alte lumii

Ediție revizuită

Traducere de Anton Horvath

Ediția originală a cărții a fost publicată cu titlul
A Skeptic's Guide to Faith
Copyright © 2003, 2009 by Philip Yancey
Publicată cu permisiune din partea The Zondervan Corporation L.L.C.,
un imprint al HarperCollins Christian Publishing Inc.
Toate drepturile rezervate.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin editurii Casa Cărții. Orice reproducere sau selecție de texte din această carte este permisă doar cu aprobarea în scris a editurii Casa Cărții, Oradea.

Zvonurile unei alte lumi

de Philip Yancey

Copyright © 2018 Casa Cărții

OP 2, CP 30,

410670, Oradea

Tel./Fax: 0259-469 057; 0359-800761; 0728-874975

E-mail: info@ecasacartii.ro

www.ecasacartii.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
YANCEY, PHILIP

Zvonurile unei alte lumi / Philip Yancey; -

Oradea: Casa Cărții, 2018

ISBN 978-606-732-114-2

2

Traducerea: Anton Horvath

Revizuire: Lavinia Filipaș

Tehnoredactarea: Vasile Gabrian

Coperta: Marius Bonce

Tiparul executat la Metropolis srl, str. Nicolae Jiga 31, Oradea

Tel./Fax: 0259-472 640

Tuturor celor ce trăiesc
în „zonele de frontieră ale credinței”

Cuprins

Un cuvânt din partea autorului.....	9
Partea I	
1. Viața pe de o parte.....	13
2. Zvonuri.....	30
3. Vigilenți.....	48
4. Dumnezeu iubește adverbele.....	67
5. Proiectul original al sexualității.....	82
Partea a II-a	
6. Dezordini.....	113
7. Un cuvânt trecut sub tăcere.....	127
8. Viața cea bună.....	141
9. Darul vinovăției.....	156
Partea a III-a	
10. Temeiul credinței.....	179
11. Pământul contează.....	198
12. Ochii credinței.....	212
13. A ști să dai viață existenței lui Dumnezeu.....	230
14. O perspectivă stereoscopică.....	252
Mulțumiri.....	275
Note.....	276

Un cuvânt din partea autorului

Oare ce ne lipsește pe pământ?

Am scris această carte cu gândul la locuitorii „zonelor de frontieră ale credinței”, formulă pe care aveam să o întâlnesc mai întâi la scriitorul Mark Buchanan. În regiunile de conflict, cum ar fi Peninsula Coreeană, armatele inamice își patrulează propriile frontiere lăsând între ele un teritoriu disputat cu rolul de zonă-tampon. O dată nimerit pe această fâșie intermediară, te descoperi într-o „țară a nimănui”, independentă de ambele părți.

Numeroși oameni populează, în ce privește credința, zone de frontieră. Unii se feresc să aibă în vreun fel de a face cu biserica și cu creștinii, însă rătăcesc pe mai departe într-o asemenea zonă de frontieră întrucât nu pot înlătura sentimentul cum că trebuie să existe, dincolo de ei, o anume realitate spirituală. Revelația unei clipe de frumusețe ori o oarecare stare de neîmplinire pot tot atât de bine să le trezească în conștiință înțelegerea faptului că există ceva cu necesitate dincolo de rutina cotidiană a vieții – ce anume, însă? Împrejurări majore – reorientarea profesională, nașterea unui copil, moartea unui om drag – ridică întrebări la care nu se poate răspunde cu ușurință. Există un Dumnezeu? Există viață după moarte? Este credința religioasă doar o biată cărjă sau reprezintă ea calea spre autenticitate?

Întâlnesc, totodată, creștini cărora le-ar veni greu să aducă argumente în sprijinul propriei lor credințe. Poate că au dobândit-o ca parte a educației de acasă sau poate că găsesc, pur și simplu, reconfortant să viziteze biserica la sfârșit de săptămână. Dacă li s-ar cere, pe de altă parte, să-și explice credința în fața unui musulman ori a unui ateu, n-ar mai ști ce să spună.

Care ar fi, în schimb, argumentele mele? Iată întrebarea de sorginte a acestei cărți. Carte, pe care am scris-o nu atât pentru a căuta să conving pe altcineva de adevărul spuselor mele, cât pentru ca, dând astfel expresie unor gânduri, să mă lămuresc pe mine însumi în privința propriei mele credințe. Mai capătă credința religioasă un înțeles într-o lume a telescopului Hubble și a Internetului? Avem toate datele pentru a circumscrie fundamentele vieții sau ne lipsește vreun amănunt esențial?

În ce mă privește, marea linie despărțitoare dintre credință și necredință se reduce la o întrebare cât se poate de simplă: este lumea vizibilă din jurul nostru ultima realitate? Cei care nu sunt încă siguri că dețin răspunsul la această întrebare – percepend-o fie din perspectiva credinței, fie din cea a necredinței – sunt locuitorii zonelor de frontieră. Problema pe care și-o pun aceștia este dacă nu cumva credința într-o lume nevăzută reprezintă rodul unei gândiri iluzorii. Ne amăgește oare credința să vedem o lume care nu există ori ne dezvăluie existența unei lumi care, în lipsa credinței, nu poate fi văzută?

„Am dat expresie acestor gânduri”, așternând pe hârtie cuvintele din care s-a născut această carte. Am început cu lumea vizibilă, înconjurătoare, cea în care locuim cu toții. Ce zvonuri ale unei alte lumi ne-ar putea ea face auzite? De aici pornind, m-am oprit asupra aparentelor contradicții care o macină. Dacă aceasta este lumea lui Dumnezeu, atunci de ce pare străină de El? Din ce pricină au ajuns lucrurile pe această planetă să o ia razna? În sfârșit, m-am străduit să înțeleg modul în care devine posibil ca două asemenea lumi – una vizibilă și cealaltă invizibilă, una naturală și cealaltă supranaturală – să interacționeze, exercitându-și influența asupra vieții noastre de zi cu zi. Reprezintă calea creștină o modalitate ideală de a ne trăi viața pe pământ sau o traiectorie înspre veșnicie?

Îmi mărturisesc, la rândul meu, suspiciunile pe care, în calitate de creștin, le nutresc uneori ros, de îndoieli fiind, ori traversând perioadele de „recuperare” în urma vreunei experiențe bisericesti dezamăgitoare. Am dat seama cu privire la aceste experiențe pe parcursul altor cărți, așa încât am hotărât să nu-mi mai dezgrop trecutul și în lucrarea de față. Sunt pe deplin conștient de toate motivele pentru care n-ar trebui să cred. Prin urmare, de ce totuși cred? Să vedem.

PARTEA I

Ce ne lipsește?

*Orice furnică își cunoaște alcătuirea propriului mușuroi,
orice albină își cunoaște alcătuirea propriului stup.*

*Fiecare potrivit firii sale,
iar nu lucrurilor pe care le înțelegem noi înșine.
Singură omenirea nu-și cunoaște propria alcătuire.*

Feodor Dostoievsky

Capitolul 1

Viața pe de o parte

*Cel mai frumos lucru pe care îl putem trăi este misteriosul.
El este izvorul a tot ceea ce înseamnă autenticitate în artă și știință.
Cel căruia îi este străină această trăire, cel care nu-și mai poate lua
răgazul să se minuneze, cuprins de o uimire înfricoșată,
se poate socoti mort: căci e un orb.*

Albert Einstein

Peste zece milioane de oameni din Europa și Asia au vizitat o expoziție remarcabilă intitulată „Lumile trupului”. Un profesor german avea să inventeze un proces de vidare numit *plastinare*, conceput să substituie celulele individuale ale corpului uman cu rășini epoxidice intens colorate, tot astfel precum mineralele înlocuiesc celulele copacilor într-o pădure pietrificată. Drept urmare, trupul uman poate fi astfel conservat, ca întreg sau cu țesuturile, respectiv organele interne la vedere, iar cadavrul expus într-o postură aducând în mod înfiorător cu o faptură încă vie.

Am văzut „Lumile trupului” în hala unei galerii de artă din Londra după o noapte întreagă de zbor la bordul unui avion pe care îl luasem de acasă, din Colorado. Efectele decalajului orar s-au spulberat de îndată ce, trecând pragul galeriei, am dat cu ochii de piesa reprezentativă a întregii expoziții: un bărbat dezvăluindu-și musculatura, tendoanele și ligamentele, cu fața jupuită aidoma unei portocale descojite și epiderma, în toată suprafața ei

elastică, desprinsă și intactă, azvârlită pe braț de parcă s-ar fi vrut o haină de ploaie. Starea de somnolență m-a părăsit numaidecât, lăsând locul unei fascinații morbide.

Vreme de două ore, apoi, m-am învârtit între cele șaizeci de trupuri conservate, creativ dispuse printre palmieri și standuri educative. Am văzut o femeie în luna a opta de sarcină, părând că se odihnește întinsă pe o canapea, cu abdomenul deschis astfel încât să i se vadă în pânțece fătul întors cu capul în jos. Sportivi cu pielea luată – un alergător, un spadasin, un înotător și un baschetbalist – fuseseră surprinși în poziții specifice ca pentru a ilustra minunile sistemelor muscular și osos. Concentrat asupra tablei de joc, ședea un șahist avându-și coloana vertebrală spintecată până la nervi, iar calota craniană retezată pentru a-i dezvălui creierul.

Unul dintre exponate prezenta organele rozalii ale sistemului digestiv dispuse pe un cadru de sârmă, coborând dinspre limbă spre stomac, ficat, pancreas, intestine și colon. O notă mă informa că în procesul de digestie sunt implicate cinci milioane de glande, provocându-mă să-mi imaginez involuntar ce solicitare trebuie să fi însemnat combinația de somon afumat, cornuri cu scorțișoară, iaurt, pește și cartofi prăjiți – omogenizate bine în cel puțin un litru de cafea din rezervele liniei aeriene – pentru propriile mele glande la momentul respectiv. Mai departe, urma să aflu că bebelușii nu au, la naștere, rotule, că rinichii filtrează tot la patru minute întreg volumul de sânge al corpului, că lipsa oxigenului, fie și pentru zece secunde, conduce la moartea celulelor cerebrale. Mi-a fost dat să văd un ficat zbârcit din pricina abuzului de alcool, un nodul canceros la sân, depuneri globulare pe pereții arteriali, plămâni înnegriți de tutun, o uretră înghesuită de vecinătatea unei prostate mărite.

Iar când, pentru un răstimp, încetam să mai iau aminte la trupurile plastinate, luam aminte la oamenii veniți, la rândul lor, să ia aminte la trupurile plastinate. O tânără îmbrăcată în negru cu mijlocul dezgolit, păr portocaliu, un inel înfipt în buză, un tatuaj cu trandafiri pe braț, atentă la toate trupurile vii dimprejur, însă prea puțin interesată de cele conservate. O japoneză purtând

o rochie înflorată de mătase, pălărie de paie și pantofi, cu talpa de asemenea din paie, asortați, reținută și demnă, studiind impasibil fiecare exponat. Un doctor făcând în mod ostentativ paradă de cunoștințele sale în fața unei frumoase însoțitoare mai tinere cu douăzeci de ani. Un student atoateștiutor în trening, explicându-i eronat prietenei sale cum că „desigur, emisfera dreaptă a creierului controlează vorbirea”. Vizitatori taciturni ținându-și degetele apăsate pe căștile audio de plastic și mărșăluind la un semn asemenea unor morți vii de la un stand la altul.

O aromă pătrunzătoare de curry se insinua din exterior pe fondul ritmat al unor piese hip-hop. Negustorii locali, sponsori ai unui festival dedicat mâncărilor gătite cu acest condiment, blocaseră câteva străzi întregi pentru a îngădui formațiilor muzicale și celor dornici de dans să se manifeste. M-am apropiat de o fereastră privind la petrecerea improvizată în aer liber. Dincolo de zidurile galeriei, viața; înăuntru, reziduurile plastinate ale acesteia.

Oriunde se deschisese o asemenea „Lume a trupurilor”, fie că fusese Elveția ori Coreea, se lăsase invariabil cu proteste organizate, câte un perete întreg al expoziției fiind acoperit cu știri de ultimă oră referitoare la demonstrațiile în cauză. Protestatarii erau convingși că nu era decât o ofensă adusă demnității umane să pui mâna pe o persoană, cum ar fi o bunică, de pildă, cu familia, căminul, numele și poate chiar viața ei veșnică, pentru ca, apoi, să o diseci și să o plastinezi doar pentru a o expune în fața unor gură-cască de turiști.

În replică, profesorul Gunther von Hagens publicase o declarație răspicată în apărarea expoziției sale. Cadavrele/persoanele, avea el să explice, semnaseră de bunăvoie înainte de moarte un acord în ce privea tocmai această utilizare a trupurilor lor. Era confirmat, de altfel, faptul că exista o listă de așteptare cuprinzând câteva mii de posibili asemenea donatori. Doctorul recunoștea, totodată, creștinismului meritul de a fi cea mai tolerantă religie în raport cu acest domeniu de cercetare, dezvoltând, în sprijinul argumentației sale, o scurtă istorie a relației dintre biserică și medicină. Expoziția se încheia, în mod bizar, cu două

cadavre dezarticulate, adică mușchii și oasele și ochii bulbucați ai acestora, îngenunchind în fața unei cruci.

Buimacă pe cât a fost, după-amiaza aceea petrecută la „Lumile trupului” m-a făcut să înțeleg că există două aspecte întru totul distincte sub care lumea poate fi percepută. Unul presupune dezintegrarea, celălalt se definește prin unitate și coeziune. Suntem, în ce ne privește, contemporanii unei epoci tributare prin excelență celui dintâi mod de gândire, în detrimentul celui de-al doilea.

Cadavrele, disecate astfel încât să-și dezvăluie oasele, nervii, mușchii, tendoanele, ligamentele, vasele sanguine și organele interne, sunt dovada capacității noastre de a disloca o anume instanță – ființa umană, aici – în elementele sale constitutive. Suntem *reducționiști*, spun oamenii de știință, și tocmai acesta este secretul progresului în domeniul cunoașterii. Avem capacitatea de a reduce sisteme complexe de natura sistemului solar, a tiparelor meteorologice globale și a trupului uman la componentele lor de bază pentru a ajunge să pătrundem mersul lucrurilor.¹

De curând săvârșita revoluție digitală reprezintă un triumf al celor pasionați de reducții câtă vreme calculatoarele funcționează tocmai prin reducția informației la 1 sau la 0. Prietenii mei au grijă să-mi trimită aproape zilnic câte un banc prin email. Astăzi, de pildă, am primit o întreagă listă de întrebări spre meditație: De ce „abreviere” e un cuvânt atât de lung? De ce momentului din zi în care traficul înregistrează cea mai scăzută eficiență i se spune „oră de vârf”? De ce nu există mâncare pentru pisici cu aromă de șoarece? Oameni cărora, se pare, timpul liber le prisoșește se întrec în a scorni asemenea glumițe doar pentru a le

¹ René Descartes a formulat următorul motto al reducționismului: „Cunoașterea desăvârșită a elementelor ultime din alcătuirea corpurilor ar însemna cunoașterea desăvârșită a naturii în întregul ei.” Francis Crick, unul dintre cercetătorii care au contribuit la descoperirea structurii ADN, reia formula, aplicând-o la ființa umană: „Nu suntem altceva decât o aglomerare de neuroni... Nu suntem... decât comportamentul unui vast agregat de celule nervoase și de molecule asociate acestora.”

introduce în calculator și a le transmite mai departe, apoi, pe cale electronică, spre amuzamentul tuturor.

Nu pot să nu mă gândesc la toate etapele pe care le presupune un astfel de proces. Calculatorul mucalitului reține o serie de tastări, le traduce în informație binară și le înregistrează magnetic într-un fișier pe discul fizic de memorie. Ulterior, programele comunicaționale recuperează fișierul și îl traduc într-un cod secvențial intermediat printr-un modem sau o linie de frecvență largă către un server situat într-o cameră izolată. Un oarecare utilizator preia bancul zilei de pe server, îl importă în calculatorul său personal și îl trimite mai departe tuturor celor care se află pe lista sa poștal-electronică de destinatari. Ciclul continuă, cu biți șăgalnici inundând liniile telefonice ori semnalele celulare, zgândărind sateliții, până când mă conectez eu însumi la Internet și descarc tentativa amicului meu de a-mi aduce un zâmbet pe buze.

Adevărați maeștri ai meșteșugului, ne pricepem să reducem nu doar bancuri, ci tot atât de bine literatură și fotografii și filme la biți digitali, răspândindu-le în doar câteva secunde de-a lungul și de-a latul lumii. Întâlnesc, pe pârtiile de ski din Colorado, australieni care n-au nicio dificultate să le trimită prin e-mail rudelor și prietenilor instantanee fotografice cu pățaniile de vacanță. Câteva minute petrecute în fața unui calculator conectat la Internet îmi îngăduie să caut și să găsesc orice cuvânt din Shakespeare ori să contemplu vreo capodoperă agățată pe pereții Luvrului.

Oare înregistrează progresul nostru un conținut cu adevărat demn de reținut și recuperat în viitor? Se poate, oare, compara arta noastră cu cea a impresioniștilor, literatura noastră cu cea a perioadei elizabetane, muzica noastră cu cea a lui Bach ori Beethoven? În majoritatea cazurilor, a dezintegra ceea ce există se dovedește a fi mai ușor decât a crea ceea ce nu există încă. Ne putem gândi, în acest sens, la cele mai performante proteze ale membrilor, spre exemplu, datorate celei mai recente tehnologii, și care nu sunt decât niște copii stângace și mecanice față de mișcarea naturală a trupului uman natural.

Manualele școlare ne informau că elementele chimice din alcătuirea trupului uman pot fi cumpărate, după catalog, pe

optzeci și nouă de cenți, ceea ce, firește, nu avea să lămurească nicidecum splendoarea unor trupuri atletice gen Michael Jordan sau Serena Williams. Un tratat liceal de sexologie cu privire la tuburile ovariene și la divergența canalelor surprinde prea puțin miracolul, taina și emoția sexului marital. Iar tulburătoarele exponate ale „Lumilor trupului” din Londra nu mai au nimic impresionant în comparație cu trecătorii obișnuiți care mestecă gumă, își sorb cafeaua Starbucks ori mormăie la telefonul mobil strecurându-se prin mulțime.

Știm să efectuăm redușii la elemente, însă putem, oare, recompune întregul? Suntem în stare să înlocuim celulele unui trup uman cu plastic colorat sau să-l feliem într-o mie de straturi. Mult mai dificil ne este să cădem de acord cu privire la ceea ce înseamnă un om ca atare. De unde am apărut? De ce suntem aici? Va supraviețui vreuna dintre componentele noastre morșii? Oamenii țintuiți ca exponate ale unor „Lumi ale trupului”, de pildă, transcend ei ca suflete nemuritoare într-o altă dimensiune, trăgând furiș cu ochiul la puhoaiile de turiști care le examinează trupurile plastinate? Și cum rămâne cu lumea aceea invizibilă zvonită de mistici, o lume cu neputință de disecat și expus pe standurile unei galerii? A cunoaște elementele constitutive nu ne ajută cu necesitate să înțelegem întregul.

Scriitoarea misionară Elisabeth Elliot povestea despre ceea ce i se întâmplase ca însoțitoare a unei femei din tribul Auca, pe nume Dayuma, în călătoria acesteia la New York direct din jungla ecuadoriană. Străbătând orașul, Elliot a căutat să-i lămurească femeii cum stă treaba cu mașinile, hidrantele, trotuarele și semafoarele. Atentă la ceea ce se petrecea în jurul ei, Dayuma nu scotea un cuvânt. Mai departe, Elliot a condus-o pe acoperișul clădirii Empire State, de unde i-a arătat viermuiala taxiurilor minuscule și a mulșimii. Dayuma tăcea. Elliot nu reușea nicidecum să priceapă ce impresie îi lăsa acestei femei civilizația modernă. La un moment dat, Dayuma a descoperit o pată mare și albă pe un perete din beton, drept care a întrebat: „Ce pasăre a făcut asta?” Găsise, în sfârșit, un reper.

În călătoriile mele, aveam să vizitez vârful extrem-sudic al Argentinei, regiunea căreia exploratorii lui Magellan, observând focuri aprinse pe maluri, i-au spus Tierra del Fuego („Țara de Foc”). Băștinașii care se îngrijeau de focuri, pe de altă parte, n-au dat nicio atenție marilor corăbii navigând prin strâmtori. Aveau să dea de înțeles, pe de altă parte, mai târziu că, întrucât nu semănau cu nimic din ceea ce văzuseră până atunci, li se păruseră niște năluci. Le lipsea experiența, și însăși capacitatea imaginativă, de a percepe această simplă realitate.

Cât despre noi, cei care am construit zgârie-norii din New York, care construim astăzi nu doar galioane, ci stații spațiale și telescoape Hubble capabile să vadă până la marginile universului, ce putem spune? Ce ne lipsește? Ce nu știm să vedem din lipsă de imaginație sau credință?

Søren Kierkegaard spunea parabola bogatului călătorind într-o trăsură luminată în interior, al cărei vizitiu era un țăran obligat să îndure frigul nopții, așezat pe bancheta din afara trăsuri. Așa încât, tocmai pentru că ședea lângă lumina artificială dinăuntru, bogatul n-a mai avut ochi pentru bolta înstelată, privește glorioasă, ce se dezvăluia, pe de altă parte, țăranului în toată splendoarea ei. În vremurile moderne, după cum se pare, lumina pe care știința izbutește să o arunce asupra tot mai multor aspecte ale lumii create e în măsură să pună tot mai mult în umbră lumea invizibilă de dincolo.

Nu sunt nicidecum un luddit împotrivor progresului tehnologic. Laptopul îmi îngăduie să revăd textul oricăreia dintre cărțile pe care le-am scris în ultimii douăzeci de ani, precum și miile de note făcute în tot acest răstimp. Fie și retras în creierul munților, am avut posibilitatea, folosind același calculator, să le trimit mesaje prietenilor mei din Europa și din Asia. Îmi plătesc facturile lunare pe cale electronică. Sunt doar câteva dintre modalitățile prin care mă bucur, cu recunoștință, de binefacerile perspectivei reduționiste asupra tehnologiei și științei.

Punctul nostru modern de vedere mi se pare, însă, totodată, pândit de anumite primejdii. Mai întâi pentru că reduționismul, în spiritul epocii noastre, are darul nefericit de a supune lucrurile unui proces, ei bine, de... reducere. Știința trasează o hartă a lumii, asemenea unei hărți topografice concepute să distingă prin anumite culori zonele de vegetație ori să traseze profilul formelor de relief cu ajutorul unor linii întortocheate de demarcație. În drumețiile mele pe cărările munților din Colorado, aceste hărți îmi sunt, fără îndoială, de un real folos. Cu toate acestea, nicio hartă bidimensională ori fie și tridimensională nu poate reda imaginea reală și deplină a stării de fapt. Nicio hartă nu poate în vreun fel surprinde experiența autentică a drumeției: aerul rarefiat al muntelui, tăpșanul cu flori sălbatice, cuibul unui cocoș-încălțat, pâraurile înspumate, popasul glorios pe culme. Trăirea nemijlocită bate reducția.

Mai important, încă, este faptul că abordarea reduționistului scoate din discuție eventualitatea unei lumi invizibile. Se presupune, aprioric, că tot ceea ce înseamnă existență se definește exclusiv prin lumea materială. Fapt cuantificabil, perceptibil, clasificabil; avem la dispoziție acceleratoare nucleare în măsură să-l descompună în cele mai mici elemente. Elemente, pe care, studiindu-le, tindem să le judecăm drept întreg al realității.

Firește, un Dumnezeu invizibil nu poate fi examinat ori verificat. Dincolo de orice, Dumnezeu nu poate fi cuantificat sau redus. Prin urmare, un număr însemnat de membri ai societăților tehnologic avansate își văd pe mai departe de viața cotidiană cu presupuziția că Dumnezeu nu există. Percepția lor se limitează la lumea pe care o pot supune reducățiilor și analizei, surzi la zvonurile altei lumi. După cum bine spunea Tolstoi, materialisții confundă limitările vieții cu viața însăși.

Am un vecin de-a dreptul maniac în ce privește ordinea și curățenia. Locuiește pe un domeniu de zece acri împăduriți și, ori de câte ori conducea pe lungă alee șerpuitoare spre casă, îl supărau crengile uscate și răvășite ale pinilor ponderosa. A hotărât, într-o zi, să apeleze la serviciile unei firme specializate, urmând să afle că, pentru a-și tunde copacii, trebuie să scoată

din buzunar cinci mii de dolari. Șocat de preț, a socotit că e mai bine să împrumute de undeva o drujbă și să-și petreacă, suit pe o scară instabilă, câteva sfârșituri de săptămână tăind de unul singur crengile la care putea ajunge. A sunat, apoi, din nou la firma respectivă, cerând o reevaluare a costurilor, doar pentru a avea parte de încă o surpriză neplăcută. „D-le Rodrigues, vă va costa, probabil, de două ori mai mult acum. Vedeți d-voastră, planul nostru inițial era acela de a ne cățara pe crengile inferioare pentru a le putea tăia pe cele de mai sus. Dată fiind situația, suntem nevoiți să aducem un utilaj scump și să lucrăm din bena unui elevator.”

Societatea modernă îmi amintește, într-un oarecare sens, de povestea vecinului meu. Am tăiat crengile dinspre bază pe care a fost clădită civilizația occidentală iar, acum, cele dinspre vârf ni se par periculos de inaccesibile. „Am stors de seva luminii ramurile crângurilor sfinte, i-am înăbușit flacăra în locurile preainalte și pe malurile sfintelor râuri”, scrie Annie Dillard.

Nicio societate din istorie n-a încercat vreodată să trăiască în lipsa unei credințe în sacru până la cea a Occidentului modern. Suntem departe de a conștientiza pe deplin consecințele unei asemenea mutații. Domină, astăzi, o stare generalizată de confuzie în privința marilor întrebări cu care s-a confruntat dintotdeauna rasa umană referitoare la sens, scop și moralitate. Un prieten, sceptic din fire, obișnuia să se întrebe: „Ce ar face un ateu?”, parodiind în mod intenționat celebrul slogan „Ce ar face Isus?”². Avea să renunțe, în cele din urmă, la a-și mai pune întrebarea respectivă, întrucât nu găsisese niciun răspuns credibil.

Punerea între paranteze a sacrului sfârșește prin a ne rescrie întreaga existență. Pe vremea când încă nu-și pierduseră credința, oamenii se percepeau drept creații individuale ale unui Dumnezeu plin de iubire, care, indiferent de cum s-ar prezenta situația la un moment dat, are ultimul cuvânt de spus în privința unei lumi menite înnoirii. Astăzi, lipsiți de credință, oamenii constată că s-au rătăcit și au rămas singuri, dincolo de reperul unei

² „What Would Jesus Do?” (WWJD) – engl, în original (n.tr.).

povestiri întemeietoare, sau a unei metanarațiuni, care, odată cu făgăduințele viitorului, să dea un sens prezentului. Frumusețea naturii, valoarea unică a ființei umane, necesitatea moralității – toate acestea nu sunt decât „construcție”, ni se spune, născocite doar pentru a îndulci realitatea necruțătoare potrivit căreia ființele umane joacă un rol infinitesimal într-un univers guvernat de hazard.

Majoritatea oamenilor, în istorie, au avut experiența acestei vieți cu toate plăcerile și durerile ei, cu nașterile, morțile, iubirile și trecerile ei, raportând-o firesc la o lume de dincolo, sacră, invizibilă. Ceea ce astăzi nu mai e valabil, sau, cel puțin, nu pentru mulți. Astăzi ne naștem, ne jucăm, muncim, strângem averi, instituim relații și murim fără nici o consolare cum că lucrurile pe care le-am făptuit vreodată au, în cele din urmă, importanță ori capătă un sens dincolo de cel pe care li-l conferim.

Jacques Monod enunță frust suferința modernă: „Omul se vede nevoit să învețe cum să trăiască într-o lume străină, surdă la ecurile lui lăuntrice și tot atât de indiferentă față de speranțele lui pe cât este față de suferințele ori nelegiuirile lui... Omul a aflat, până la urmă, că e singur în recea imensitate a universului, din haosul căruia urma să-și facă apariția pur întâmplător.”

Einstein observa că modernitatea deține mijloace perfecte, fără a-și putea determina, însă, cu claritate scopurile. Fizicienii au redus materia la particule subatomice, iar creatorii de software au redus, în cea mai mare parte, ceea ce cunoaștem despre lume la biți de informație. Înțelegem modul de funcționare al lucrurilor, dar nu și rațiunea acestora. Părem a nu mai găsi, chiar, nicio explicație în privința uneia sau alteia dintre opțiunile anumitor indivizi la un moment dat – de pildă, a-ți iubi copiii ori a-i bate, a te pregăti pentru un examen ori a-ți irosi vremea bând. Ce ne motivează comportamentul sau deciziile, bunăoară?

Noua știință a psihologiei evolutive a apărut pentru a statua faptul că nu facem altceva decât să dăm expresie, pur și simplu, datelor înscrise în propriul nostru ADN. Promotorii acesteia

avansează principiul unic al „genei egoiste” pentru a explicita comportamentul, iar teoreticienii evoluției o promovează ca fiind cel mai important pas înainte, de la Darwin încoace. Tot ceea ce fac slujește exclusiv perpetuării propriului meu material genetic. Până și acțiunile izolate, de pe urma cărora par să nu am nimic de câștigat în plan personal, contribuie la prezervarea moștenirii mele genetice.

Ca o amară ironie, acești gânditori percep bunătatea, în general, ca pe o formă de egoism. Altruismul, declară Edward O. Wilson, este prin excelență egoist: o persoană săvârșește o faptă aparent nobilă doar în ideea unei anume recompense. Bunătatea se întemeiază, spune el, „pe minciună, fățărnicie și amăgire sau, chiar, autoamăgire, întrucât actorul cu adevărat convingător este cel încredințat că jocul său reflectă realitatea”. Provocat să explice un comportament precum cel al Maicii Tereza, Wilson a scos în evidență faptul că, dată fiind credința acesteia în răsplata lui Hristos, acțiunile ei porneau din același impuls egoist.

Oricât de credibilă li s-ar părea specialiștilor această teorie a motivației egoiste, celor mai mulți dintre oameni li se va părea neverosimilă. Psihanaliștii care își petrec ziua întregă ascultând poveștile altora știu foarte bine că multitudinea de opțiuni individuale nu pot fi în mod univoc explicitate. Părinții învață din propria experiență, mai mult sau mai puțin agreabilă, că nicio strategie de tip răsplată-pedeapsă nu garantează rezultatele pe care și le doresc.

Ce ne determină, pe oricare dintre noi, să devenim cei care suntem? Ce-i face, bunăoară, pe anumiți studenți să se comporte responsabil, iar pe alții să abandoneze școala? Din ce pricină ajung unii milionari, unii infirmieri misionari, iar alții ajung să zacă, pe spinarea părinților, în fața televizorului cât e ziua de lungă? Nicio explicație singulară a scopului ori motivației nu dă seama de realitate în toată complexitatea ei.

Reducționiștii întâmpină una dintre cele mai mari dificultăți atunci când încearcă să afle un temei stabil pentru moralitate. Nu cu multă vreme în urmă, doi psihologi progresiști au aprins mânia feministelor susținând că violul constituie un aspect

normal al selecției naturale, nefiind, chipurile, decât o tehnică utilizată de masculi pentru a-și răspândi sămânța pe arii cât mai largi. Date fiind presuposițiile referitoare la gena egoistă, o asemenea teorie întru totul de prost gust a părut justificată.

Un alt teoretician progresist de prim rang, Frans de Waal, arată: „Ajungem, pe cât se pare, la un punct în care știința poate smulge moralitatea din mâinile filosofilor.” El caută în natură exemple de comportament „etic”, pe care le găsește, de altfel, din belșug: balenele și delfinii care își riscă viața pentru a-și salva partenerii vătămați, cimpanzeii care vin în ajutorul indivizilor răniți, elefanții care refuză să-și abandoneze tovarășii uciși.

Așa este, însă totul depinde, pe de altă parte, de perspectiva din care privim lucrurile atunci când cercetăm lumea naturală. Care sunt învățăturile acestora în ce privește decența comportamentului sexual, de pildă? Pe teritoriul unde se află casa mea din Munții Stâncoși un elan mascul cheamă în fiecare toamnă șaizeci până la o sută de femele, le mână într-o turmă și-și folosește maiestuoasa coroană pentru a-i izgoni pe orice alți eventuali pretendenți. Natura ne oferă relativ puține exemple de monogamie și cu atât mai puține exemple de egalitarism. Ar trebui, oare, ca femelele noastre, asemenea călugărițelor din lumea insectelor, să-și devoreze partenerii după împerechere? Ar trebui, oare, ca, în comunitățile noastre, disputele să fie rezolvate după modelul cimpanzeilor bonobo, recurgând la o adevărată orgie în timpul căreia toți vecinii se împerechează unul cu altul? De ce nu, odată ce socotim că alte specii pot deveni reperatele moralității noastre?

Să ne gândim, tot așa, la violență. Zoologii considerau pe vremuri actul voluntar și gratuit de a ucide, crima, o practică exclusiv umană, însă lucrurile s-au schimbat. Popândăii își mănâncă în mod obișnuit puii; masculii de rață sălbatică violează în grup și înecă alte rațe; o specie de pește african, ciclurile, se hrănesc cu ochii altor indivizi din aceeași specie. Hienele sunt campioanele canibalismului fără scrupule: în decurs de nicio oră, cel mai puternic dintre gemenii nou-născuți își va răpune fratele mai slab. Unii psihologi progresiști se simt nevoiți să admită că

ființele umane sunt programate genetic să perpetueze acest ciclu al violenței.

Ne cutremură știrile referitoare la cuplul din clasa de mijloc hotărât să „lase de izbeliște” un părinte suferind de Alzheimer sau la puștii care l-au azvârlit pe un copil de cinci ani de la etaj sau la lunetistul care a deschis focul asupra unor străini sau la copilul în vârstă de zece ani violat pe holul unui bloc sau la mama care și-a înecat cei doi copii pentru că n-o lăsa să trăiască precum ar fi vrut. De ce? Care este temeiul revoltei noastre câtă vreme credem că moralitatea este autodeterminată sau programată în genele noastre? Iar dacă moralitatea nu este, până la urmă, autodeterminată, cine o determină? Care este fundamentul opțiunilor noastre?

Pe parcursul unui caz intens mediatizat, la un an înaintea celebrului „Proces al lui Scopes”³, avocatul Clarence Darrow avea să câștige în favoarea celor doi studenți care ucisese un băiat de dragul experienței intelectuale. Argumenta Darrow: „Poate fi cineva învinuit doar pentru că a luat în serios filosofia lui Nietzsche și și-a croit viața în raport cu principiile acesteia?... Onorată curte, ar fi întru totul nedrept să spânzurăm un tânăr de nouăsprezece ani pentru filosofia care i-a fost predată la universitate.”

Pe scurt, reducționiștii prezintă argumente prea puțin convingătoare în sprijinul ideii că ființele umane ar trebui să-și dovedească superioritatea în raport cu comportamentul animalic mai curând decât a-l imita. Adolf Hitler le dădea dreptate: „Natura este nemiloasă; prin urmare, noi înșine putem fi nemiloși.”

Chiar dacă nu întotdeauna, însă deseori a supune lumea înconjurătoare unui act de reducție diminuează, totodată, plăcerea de a o locui. Îmi închipui că un războinic Masai lipsit de educație, odihnindu-se într-un picior, sprijinit de bătă, contemplă

³ Scopes, John Thomas, n. 1901; profesor american de liceu ale cărui lecții privitoare la teoria darwiniană a evoluției au condus la instrumentarea unei *cause célèbre* în 1925 (Procesul lui Scopes sau al Maimuței) (n.tr.)

o eclipsă lunară cu un mai profund simț al miracolului decât mine, odată ce am aflat explicația științifică a fenomenului în ziarul de astăzi.

Anumiți reducăioniști celebri admit fără rezerve că se produce, astfel, o atrofiere a simțului plăcerii.⁴ Charles Darwin descrie foarte sugestiv acest proces:

Până la vârsta de treizeci de ani sau mai mult, poezia, de orice fel... obișnuia să-mi facă o plăcere deosebită și îmi amintesc că, elev fiind, mă fascina Shakespeare... Pictura și muzica mă desfătau, înainte, nespus. De mulți ani, însă, nu mai îndur să citesc nici măcar un vers: am încercat să citesc Shakespeare din nou, găsindu-l, de data aceasta într-atât de neinteresant încât mi-a făcut greață. Mi-am pierdut, de asemenea, orice gust în privința picturii și a muzicii... Resimt, încă, o oarecare plăcere în fața vreunui peisaj aparte, însă nicidecum cu încântarea rară de odinioară... Minte mea pare să fi devenit o mașină de stors legi generale dintr-o masă uriașă de fapte... Pierderea acestor aptitudini nu înseamnă altceva decât a-ți pierde capacitatea de a fi fericit, cu urmări cât se poate de grave la nivelul intelectului și, mult mai probabil, la cel al caracterului moral câtă vreme punem, astfel, în umbră dimensiunea afectivă a naturii umane.

Oamenii neinstruiți, „primitivi”, au intuiția acelei dimensiuni tainice și sacre, dincolo de lumea bivoliilor sălbatici, a papagalilor arakanga, a urangutanilor și a girafelor. Deseori, însăși natura devine obiect al venerației acestora. Dimpotrivă, cei hotărâți să reducă lumea la materie riscă să înăbușe acest sentiment al miracolului.

⁴ Un reducăionist de cu totul altă factură, Vladimir Lenin, nu putea suporta prezența unei flori în cameră. „Nu pot să ascult muzică prea des”, mărturisea el după un concert în care se interpretase „Apassionata” lui Beethoven. „Îmi vine, din pricina ei, să spun tot soiul de lucruri prostești, pline de bunătate și să mângâi creștetele oamenilor. Trăim vremuri însă când creștetele se cer, mai curând, snopite în bătaie, fără nicio milă.”

Stăteam, odată, în mijlocul unui câmp din Finlanda, tremurând de frig, fascinat de spectacolul aurorei boreale, luminile nordice. Valuri irizate de un verde strălucitor se arcuiau de-a curmezișul cerurilor, învăluind, probabil, a șaptea parte a boltei întunecate. Fiuoare de lumină verde se încolăceau în vălătuci, se rupeau în fâșii pentru ca, apoi, să pulseze și să se întrepătrundă din nou aidoma dinților unor piepteni gigantici. Pluteau pe întinderea cerului, sfidând gravitația, punând stelele în umbră. Mă uimea, mai cu seamă, faptul că un fenomen de o atare grandoare, aproape miraculoasă, se desfășura într-o liniște desăvârșită; pe fundalul acestui foc de artificii celest nu se auzeau nici vuietul asurzitor al erupțiilor vulcanice, nici eoul înspăimântător al tunetelor pe timp de furtună. Mă întrebam, în acele clipe, ce efect trebuie să fi avut această priveliște asupra anticilor nordici, care nu știau nimic despre exploziile solare, radiații ori perturbări electromagnetice.

Psalmii biblici celebrează lumea creată ca pe expresia unei Persoane, o capodoperă artistică vrednică de laudă. Dar în ce măsură se poate vorbi despre frumusețe într-o lume despre care se presupune că nu reprezintă decât un produs secundar al coliziunii materiei – mai cu seamă câtă vreme organele noastre de simț ar reprezenta, de asemenea, rezultatul unor coliziuni aleatorii?

Primesc de ani buni revistele cuvenite în calitate de membru al Sierra Club, Wilderness Society și National Audobon Society. Lectura acestora are îndeobște darul de a mă deprima întrucât majoritatea numerelor nu prezintă altceva decât relatări ale modului în care ne poluăm apele și aerul, năvălim cu utilajele în mediul natural și condamnăm anumite specii de animale la dispariție. Mi se pare, cu toate acestea, surprinzătoare frecvența cu care autorii acestor articole utilizează termeni precum „sfânt”, „sacrosanct” și „nemuritor” atunci când cheamă, cu fervoare, la acțiune împotriva acestor abuzuri. După cum declara un ecologist referitor la salvarea unui râu din Montana: „Este de datoria noastră să le lăsăm o moștenire urmașilor. Ar fi un sacrilegiu altminteri.”

Sierra Club a fost fondat de John Muir, un naturalist excentric, a cărui concepție pornea de la o teologie bine articulată a naturii. Ea reprezenta, din punctul său de vedere, meșteșugul lui Dumnezeu. Străbătând pădurile de pe Cumberland, în sud-estul Statelor Unite, el scria:

O, aceste grădini împădurite ale Tatălui! Câtă desăvârșire, câtă dumnezeire în arhitectura lor! Câtă simplitate și misterioasă complexitate a amănuntului! Cine va ști să citească aceste pagini silvestre, voioasa frățietate a pârâurilor șoptindu-și cântecele în văi și fericirea făpturilor care le locuiesc sub oblăduirea plină de dragoste a Tatălui?

Majoritatea celor care i-au urmat lui Muir la conducerea Sierra Club aveau să abandoneze această teologie. Cu toate acestea, așa precum părinții Statelor Unite invocaseră „drepturile inalienabile... cu care ne-a înzestrat Creatorul”, ecologiștii de astăzi caută pe mai departe o anume autoritate transcendentă, o Putere Superioară, pentru a legitima respectul față de creație. Aceștia împrumută, drept urmare, metafora colbăită a „sacralui”, fie și după ce s-au dezis de realitatea ca atare, continuând să se inspire din conceptul biblic de isprăvnicie. Altfel, ce valoare inerentă li s-ar putea atribui unui corb de mare ori unei păduri de sequoia, bunăoară?

Vaclav Havel, fostul președinte al Republicii Cehe, supraviețuitorul unei culturi comuniste care s-a străduit din răspuțeri să se instituie în lipsa lui Dumnezeu, pune problema astfel:

Sunt încredințat că, odată cu pierderea lui Dumnezeu, omul a pierdut un anume sistem absolut și universal de coordonate la care putea raporta întotdeauna totul, și mai cu seamă pe sine însuși. Lumea și personalitatea sa au început, treptat, să se descompună în fragmente incoerente, disperate, corespondente unor coordonate distincte, relative.

Havel vedea în pângărirea marxistă a țării sale o consecință directă a ateismului. „Provin dintr-o țară unde pădurile sunt

pe moarte, unde râurile aduc mai degrabă a canale colectoare și unde cetățenilor din anumite regiuni li se recomandă uneori să nu deschidă ferestrele”, spunea el, identificând cauza acestei stări în „aroganța ființelor umane, care, în noua eră, s-au încoronat ca stăpâni ai întregii naturi și ai întregii lumi”. Acestora le lipsește o necesară ancoră metafizică: „Mă refer, aici, la respectul smerit față de tot ceea ce înseamnă creație și la conștiința obligațiilor care ne revin în ce o privește... Dacă părinții cred în Dumnezeu, copiii lor nu vor fi nevoiți să poarte măști de gaz, în drumul spre școală, și nu-și vor mai deschide anevoie ochii din pricina inflamațiilor.”

Străbatem o epocă primejdioasă și ne confruntăm cu adevărate crize nu doar în ce privește mediul înconjurător, ci, totodată, terorismul, războiul, sexualitatea, pauperitatea mondială, înțelegerea vieții și a morții. Societatea resimte nevoia stringentă a unui reper moral sau a unui „sistem de coordonate”, după sintagma lui Havel. Trebuie să aflăm care ne este locul în univers și care ne sunt îndatoririle unii față de ceilalți și față de pământul pe care îl locuim. Putem, oare, răspunde la toate aceste întrebări în lipsa lui Dumnezeu?

Literatura modernă îl ridică în slăvi pe eroul rebel, care își apără ideile într-un univers absurd. Filosofia progresistă avansează ipostaza lui *homo sapiens*, o specie în mare parte asemănătoare oricărei alteia, sortită să pună în act codul genelor egoiste. Și dacă ambelor perspective le lipsește, în fapt, un element substanțial, decisiv și semnificativ în privința viitorului nostru – așa cum li s-a întâmplat băștinașilor din Tierra del Fuego, care n-au știut, pur și simplu, să perceapă corăbiile lui Magellan?

Născocire necurmată, încercare necurmată

Va fi să cunoaștem, astfel, mișcarea, dar nu și starea...

Unde este Viața pe care am pierdut-o trăind?

Unde este Înțelepciunea pe care am pierdut-o cunoscând?

T.S. Eliot